

1. slovenska mednarodna konferenca SloFon 1 v Ljubljani

Vladimir Nartnik

IZVLEČEK: Sestavek prinaša kratek vpogled v delo 1. slovenske mednarodne konference SloFon 1, ki je potekala v okviru Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša v dneh od 20. do 22. aprila v Ljubljani. Na konferenci je sodelovalo 64 avtorjev iz 8 držav, ki so predstavili 42 prispevkov s področja fonologije, splošne fonetike, fonetike slovenščine, fonetike in govorne rehabilitacije, jezikovnih tehnologij in kontrastivnih raziskav.

SloFon 1, 1st Slovenian International Conference in Ljubljana

ABSTRACT: The paper presents a short insight into the work of SloFon 1, the 1st Slovenian International Conference, which took place at the Fran Ramovš Institute of Slovenian Language from 20 to 22 April in Ljubljana. Sixty-four authors from eight countries participated at the conference, presenting forty-two papers from the fields of phonology, general phonetics, Slovenian language phonetics, phonetics and speech rehabilitation, language technologies and contrastive research.

Med pomembnimi dogodki v okviru Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša je gotovo 1. slovenska mednarodna fonetična konferenca SloFon 1, ki je potekala od 20. do 22. aprila 2006. Program konference je po pozdravnih nagovorih akademika Janeza Orešnika in glavnega organizatorja Petra Jurgca sestavljalo 40 referatov avtorjev iz devetih držav ob treh vabljenih predavanjih.

Avtorica prvega vabljenega predavanja **Moira Yip** je v fonologiji prevzetih besed prepoznala sožitje med percepcijo in slovnico. Tako je za kantonščino bolj pomembno prilagoditi prominentne soglasnike in ton kot odraz angleškega naglasa kakor prilagoditi prozodično strukturo, le da je to še vedno bolj pomembno kakor prilagoditi kakovost ter trajanje samoglasnikov.

Avtor drugega vabljenega predavanja **Jože Toporišič** je po vrsti povzel svoje večdesetletno opisovanje glasoslovja od glasovja do jakostnega in tonemskega naglašanja ter naštel tudi ugovore drugih v razponu od števila fonemov do tvorjenega izrazja.

Avtor tretjega vabljenega predavanja **Bernd Möbius** je izhajal iz trditve,

da nastanejo notranji fonetični modeli iz shranjenih reprezentacij velikega števila percipiranih akustičnih realizacij oziroma eksemplarjev. To je dokaz, da se v govorni percepciji in pri tvorjenju eksemplarji in njihove fonetične podrobnosti tudi uporabljajo.

Zbornik slovensko-angleških povzetkov, ki so ga prejeli udeleženci, je bil sicer urejen po abecednem seznamu avtorjev, s tem da so si prispevki dejansko sledili predvsem v okviru naslednjih tematičnih sklopov:

A Fonologija

Franc Marušič si je zastavil vprašanje, zakaj nasproti korenskim vponam niso možne tudi korenske opone.

Tatjana Marvin je usmerila svojo pozornost vstavitvi polglasnika pred pripono v besedah tipa hinder-ing, ne pa tudi pred pripono v besedah tipa hindr-ance.

Sašo Živanovič je priporočil previdnost pri širjenju fonološke izpeljave na račun nepravilnih besednih oblik, ki spadajo v mentalni slovar.

Alja Ferme je v zvezi z izglasno zložnostjo v zvočniških sklopih posebej izpostavila trikotnik z barvanjem izglasij tipa barv in morij.

Peter Jurgec je glede slovenskega polglasnika zagovarjal tezo, da je ta samo epentetičen.

Teodor Petrič je spremljal glasoslovni razvoj v govoru predšolskega otroka. Bolj naravni in domnevno zgodnejši so zlogovni robovi z večjo zvočnostno razdaljo med soglasniki.

Vlado Nartnik je posebej izpostavil prekrivnost delitve na samoglasnike in soglasnike z delitvijo na kontoide in vokoide.

Agata Šega je iskala odgovor na vprašanje, kaj kakšnih 150 latinizmov in romanizmov, ki so prišli v slovenščino nekako do konca 11. stoletja, lahko pove o glasovni vrednosti tedanjih vulgarnolatinskih glasov.

B Splošna fonetika

Ker je sluh eden od zaznavnih načinov ne glede na vir zvoka v prostoru, je to po mnenju **Iva Škarića** potrebno upoštevati tudi pri rehabilitaciji otrok s polževim vsadkom.

Gordana Varošanac-Škarić je povzela raziskavo moduliranja osnovne frekvence treh opernih pevcev: znanega 80-letnega ter 23- in 21-letnega bas-bari-tonista. Pokazalo se je, da pevski vibrato lahko kultivira tudi tremor, ki ga je z leti vse težje nadzorovati.

Sodobno jezikoslovje se pri razboru spontanega govora po **Ani Zwitter Vi-tez** ne opira zgolj na diskurzivne kriterije pisnih besedil, ampak upošteva še druge komunikacijske strategije, pri čemer ima pomembno vlogo prozodija.

Prispevek **Branke Starc** je zadeval vokografijo, ki transkribira fonacijo

govora in petja, s popredmetenjem pa do določene stopnje omogoča tudi njen opis in razbor.

C Fonetika slovenščine

Razbiraje slovenski naglas sta **Peri Bhaskararao** in **Nina Golob** ugotovila, da je trajanje skupna lastnost naglašanih zlogov in da so značilne akustične razlike samo v naglasnih minimalnih parih, v tonemskih pa ne. Tonemska slovenščina ima sicer značilen tonski potek, vendar so te razlike majhne in le težko pomensko razlikovalne.

Melita Zemljak Jontes je opazovala, kako lahko prihaja v spontanem narečnem govoru do zlitja glasov na zlogovni in besedni meji.

Medtem ko so dosedanje fonetične analize pokazale, da se leksikalni ton v ziljskem narečju prejavlja kot nizko-visoki zateg in visoko-nizki oblok, sta **Peter Jurgec** in **Karmen Kenda Jež** nadgraditev te ugotovitve videla v upoštevanju osnovne frekvence, jakosti, trajanja in kakovosti glasu.

V nasprotju z ustaljenim mnenjem, da izhaja govorjeni jezik iz pisave, je že **Primož Trubar** izhajal iz govornega jezika kot primarnega jezikovnega prenosnika. Na to pa je **Hotimir Tivadar** ugotavljal, kako so po letu 1990 številne televizijske in radijske postaje spet usmerile pozornost na dejanski (knjižni) govor.

Damjan Huber je poročal, da so testi pri pomurskih srednješolcih pokazali veliko slabše prepoznavanje ojevskih in ejevskih vokalov nasproti ajevskim, kar je delno v zvezi z bližnjo madžarščino.

Ko se v zapisnikih kljub uradnosti opazno ohranjajo prvine spontanega govora, so po **Nini Novak** posebej zanimive skladovne in besedotvorne prvine glede na sovisnost s potrebo po razumljivosti besedila.

Retorik **Zdravko Zupančič** je svoje točke na temo premisleka kot manjkajočega člena med "verbum mentis" in "vis sermonis" sklenil s 15. točko o tem, kaj vse lahko naredimo s premislekom kot venčkom nepremišljenih misli o premisleku.

Č Fonetika in govorna rehabilitacija

Irena Hočevnar Boltežar in **Miha Žargi** sta z raziskavo pokazala, da polžev vsadek zveča govorno razumljivost zlasti pri otrocih, pri katerih motorični vzorci še niso toliko avtomatizirani kolikor pri odraslih.

Raziskava razumljivosti govora oseb z motnjo sluha, ki jo je predstavila **Martina Ozbič**, je izzvenela v ugotovitev, da celoten nabor spremenljivk diskriminira stopnje razumljivosti in da se na podlagi števila izgovornih napak, stopnje zvonečnosti, tekočnosti govora ter vidnosti oziroma jasnosti formantov lahko napove stopnja razumljivosti.

Prispevek **Tanje Kocjančič** in **Stefana Wernerja** je bil usmerjen v akustično analizo diadokokineze v govoru oseb z nevrološko poškodbo.

D Jezikovne tehnologije

Tomaž Šef, Tea Tušar, Andrej Bratko in Matjaž Gams so s primerjavo med človekom, človeškimi pravili in strojnim učenjem pri naglašanju nepoznanih slovenskih besed pokazali, da delujejo človeška pravila slabše kakor računalniško generirana pravila.

Za slovenski jezik so bili pripravljene številni slovarji izgovorjav, najširši pa je leksikon izgovorjav SI-PRON avtorjev **Jerneje Žganec Gros, Varje Cvetko-Orešnik, Primoža Jakopina in Aleša Miheliča**.

Pri avtomatski analizi je posebno težavno ustrezno sintetizirati tuja lastna imena, ker pri njih pravila grafemsko-fonemske pretvorbe odstopajo od pravil, ki veljajo v slovenskem jeziku. Zato sta bili za odkrivanje tujih imen izdelani obsežni fonetični slovarji lastnih imen v okviru slovarjev Silex in LC-STAR, katerih uporabo sta predstavila **Matej Rojc in Darinka Verdonik**.

Prispevek **Andreja Žganka, Darinke Verdonik, Aleksandre Zögling Markuš in Zdravka Kačiča** je zadeval razvoj avtomatskega razpoznavanja govora, kjer imajo pomembno vlogo jezikovni viri, potrebni za učenje akustičnih in jezikovnih modelov. Prvi slovenski jezikovni vir za razpoznavanje tekočega govora je bila baza BNSI Broadcast News, njeno razširitev pa pomeni govorna baza SINOD, namenjena avtomatskemu razpoznavanju govora govorcev, katerih materni jezik ni slovenščina.

Prispevek **Tomaža Rotovnika, Mirjam Sepesy Maučec in Darinke Verdonik** je zadeval razpoznavanje spontanega govora ob primerih korpusa spontanega telefonskih pogovorov v turizmu Turdis-1. Uspešnost razpoznavanja se zveča zlasti z akustičnim modeliranjem in vključevanjem dodatnih modelov.

Analizo govora kot enega od biometričnih načinov ugotavljanja in preverjanja istovetnosti oseb so predstavili **Simon Dobrišek, Boštjan Vesnicer, France Mihelič in Nikola Pavešič**, podavši tudi lastne izkušnje in rezultate, dosežene med pripravo na mednarodno ovrednotenje sistemov za samodejno razpoznavanje govorcev, ki poteka v organizaciji ameriškega Nacionalnega inštituta za standarde in tehnologijo NIST 2006.

Jekaterina Panova je predstavila načela sestavljanja zvočne komponente v združevalni sintezi govora za sorodne jezike, kakor so srbščina, hrvaščina in slovenščina.

V prispevku **Mateja Rojca, Andreja Žganka, Tomaža Rotovnika in Bojana Kotnika** je bil predstavljen dvosmerni prevajalnik govora v govor BABILON za jezikovni par slovenščina-nemščina v službi izvajanja hotelskih rezervacij.

France Mihelič je predstavil potek dela in dobljene rezultate pri določanju formantnih frekvenc slovenskih samoglasnikov.

Primož Jakopin je v okviru dinamičnega besedilnega korpusa *Nova beseda* predstavil razmerja med samoglasniki in soglasniki v besedah treh podkorpusov: literature, publicistike in javnega govora.

Prispevek **Tomaža Erjavca in Matija Ogrina** na temo fonetičnih znakov in elektronske izdaje je slonel na izkušnjah, pridobljenih v zvezi z Elektronsko znanstvenokritično izdajo slovenskega slovstva, zlasti pa s kodiranjem fonetične

Elektronsko znanstvenokritično izdajo slovenskega slovstva

transkripcije Brižinskih spomenikov v tipografiji ZRCola in s posredovanjem tega zapisa na medmrežju v izmenljivi in standardizirani obliki.

Jana Zemljarič Miklavčič in **Marko Stabej** sta spregovorila o tem, kako se je pri načrtovanju gradnje govornega korpusa za slovenščino kot dela referenčnega korpusa pokazala potreba po izdelavi načel za prilagojeno ortografsko transkribiranje spontanega govora.

E Kontrastivne raziskave

Charalampos Karypidis, **Antonia Colazo-Simon** in **Angelica V. Castigliola** so na podlagi poskusov z laškimi južnosalentskimi ter španskimi govorci opozorili na neenakomernost razlikovanja med francoskim /i/ in /e/.

Študija **Elenmari Pletikos**, **Jelene Vlašić** in **Jordana Bićanića** je obravnavala vprašanje vplivanja treh različnih glav na uresničevanje štirih hrvaških besednih naglasov s perceptivnega in akustičnega vidika.

Rastislav Šušteršič je v svojem prispevku podal zlasti opažanja v zvezi z vplivom medjezikovnih razlik na angleško izgovarjavo slovenskih študentov angleščine ter nekatere aplikacije pri pouku angleške fonetike.

Statistična analiza **Damirja Horga**, **Vesne Požgaj-Hadži** in **Marka Likerja** je pokazala značilne razlike v časovnih parametrih med slovenskimi in hrvaškimi ter med maternimi in nematernimi govorci hrvaščine in slovenščine.

Hotimir Tivadar in **Matea Hotajac** sta poskusila zajeti artikulacijsko-akustični opis slovensko-hrvaškega jezikovnega sistema, izhajajoč iz dvanajststoletne slovensko-starohrvaške jezikovne skupnosti, vključujoče kajkavščino in čakavščino nasproti štokavščini, ki je z nastopom razsvetljenstva začela oblikovati novohrvaško-srbsko jezikovno skupnost. Tako se je slovensko-hrvaško razhajanje naposled pokrilo s srednjeevropsko-sredozemskim razhajanjem.

Vladimir Nartnik, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana
E-pošta: vlado@zrc-sazu.si